

NORTHROP FRYE'İN MİT SİSTEMATIĞİNE GÖRE EYLÜL ROMANININ İNCELENMESİ

Araştırma Makalesi / Research Article

Serrican Kabalcı, E. (2021). Northrop Frye'in Mit Sistematiğine Göre Eylül Romanının İncelemesi. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 11(2), 621-633.

Geliş Tarihi: 31.01.2021
Kabul Tarihi: 03.03.2021
E-ISSN: 2149-3871

Öğr. Gör. Dr. Ece SERRİCAN KABALCI
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Türk Dili Bölümü
eceserrican@hotmail.com
ORCID No: 0000-0002-3050-1717

ÖZ

Servet-i Fünûn döneminin önde gelen isimlerinden biri olan Mehmet Rauf; hikâye, roman ve oyun türünde eserler vermiş, düzyazı şiirler kaleme almıştır. Halit Ziya Uşaklıgil tarafından *Hizmet*'te yayınlanan "Düşmüş" adlı hikâyesiyle edebiyat âleminde tanınan Mehmet Rauf'un en bilinen eseri *Eylül*'dür. Mehmet Rauf'un aşkı merkeze alan romanlarından biri olan *Eylül*, psikolojik çözümlerinin yapıldığı ve metnin sistematiğinin mevsim döngüsü üzerinden takip edilebildiği bir eserdir.

Edebî türleri mitle ilişkilendiren; komedi, romans, tragedya ve taşlama şeklinde sıralanan dört temel türün mit olduğunu belirten Northrop Frye, mitoloji kaynaklı bir bakış açısına sahip öncü bir isimdir. *Eleştirinin Anatomisi* adlı eserinde; komedi ilkbaharı, romans yazı, tragedya sonbaharı, ironi ve hiciv kışı temsil eder. Döngü içerisinde yer alan mevsimler aynı zamanda doğum, zafer, tecrit ve kahramanın yenilgisi şeklindeki aşamaları da karşılar. Frye'in sistematiğini oluşturduğu ve mevsim döngüsünü esas aldığı metin tertibi şeması, Mehmet Rauf'un *Eylül* adlı eserine de uygulanabilmektedir. Bu çalışmada, söz konusu mit sistematiği esere uygulanmış ve elde edilen bilgiler aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Northrop Frye, *Eleştirinin Anatomisi*, Mehmet Rauf, *Eylül*, mevsim döngüsü.

ANALYSIS OF EYLÜL NOVEL ACCORDING TO NORTHROP FRYE'S SYSTEMATIC OF MYTH

ABSTRACT

Mehmet Rauf who was one of the foremost names of the Servet-i Fünûn period; produced works in the genre of stories, novels and plays, and wrote prose poems. Mehmet Rauf who has been introduced to the literary world with his story "Düşmüş" published by Halit Ziya Uşaklıgil in *Hizmet*, and *Eylül*, was his best-known work. As being one of Mehmet Rauf's novels focusing on love topic, *Eylül* is a work in which psychological analyzes are made and the systematic of the text can be followed through the seasonal cycle.

Northrop Frye who associates literary genres with myth and claims that there are four basic genres exist as comedy, romance, tragedy and stoning are myths is a pioneer name with a mythology-based perspective. In his work titled *Anatomy of Criticism*; represents comedy the spring, romance the summer, tragedy the autumn, irony and satire the winter. The seasons in the cycle also meet the stages of birth, victory, isolation, and defeat of the hero. The scheme of text layout, which has been formed by Frye in terms of the systematic and based on the seasonal cycle, can also be applied to Mehmet Rauf's work titled *Eylül*. In this study, the myth systematic was applied to the work and the information obtained was transferred.

Keywords: Northrop Frye, *Anatomy of Criticism*, myth, Mehmet Rauf, *Eylül*, seasonal cycle.

1. GİRİŞ

*Eylül*¹, 25 Mayıs 1316–1 Mart 1317/ 7 Haziran 1900–14 Mart 1901 tarihleri arasında *Servet-i Fünûn*'da tefrika edilmiş, sonrasında aynı yıl kitap olarak basılmıştır. Mehmet Rauf, *Eylül*'ü yazma sürecinin nasıl başladığını, 1919 yılında kendisiyle yapılan bir röportajında şu şekilde anlatmıştır:

“Bir gün Halit Ziya'nın yanında idim. Biz konuşurken kendisini ziyarete bir genç geldi. Lâkırdı arasında bunun o hafta tehhül edeceğini öğrendim. Düğünden ve o günden sonraki tasavvuratından bahsederlerken, bu adam balayını Büyükkada'da geçirmek istediğini, orada tuttuğu köşkü döşettiğini anlatıyordu. Ben Halit Ziya'nın gözlerinde acı bir esef bulutunun karardığını fark ettim. Ve bana öyle geldi ki, ruhu artık böyle bir saadetin kendisi için muhal olduğunu anlamaktan mütevellit bir meraretle burkulmuştu. İşte *Eylül*'ün esasını teşkil eden fikri, yani gençliğin akar bir su, esen bir rüzgâr gibi, gayr-i kabil-i men ve tehir bir surette uçup gittiğini takdir etmek, eylülde avdet-i bahar nasıl muhal ise, şimdi her şeyin faydasız olduğunu anlamak, ziyan olarak geçen güzel günlerin tahassürü ile harap olmak fikrini buradan kaptım. Bu fikir bana o kadar cazip, o kadar derin göründü ki, günlerce meşgul olarak işledim, tezyin ve telvin ettim. Romanın esasını hazırlayıp iki hafta sonra *Eylül*'ü yazmaya başladım.” (Özbalcı 1997: 24-25)

Mehmet Rauf, yazı hayatının başlangıcında yazdığı “Düşmüş” adlı hikâyesini, fikrini almak amacıyla Halit Ziya Uşaklıgil'e gönderir. Ondan cevap beklerken hikâyesinin *Hizmet* gazetesinde yayımlandığını öğrenir. Hikâyesinin yayımlanmasını “lütuf ve iltifat” olarak kabul etse de, Halit Ziya gerçekten beğendiği için hikâyeyi basmıştır. Bu hikâyede yepyeni bir dil, sezgi gücü ve anlatış tarzı bulmuştur. Halit Ziya, başta Fransız edebiyat akımlarının tesiriyle yazılmış birçok benzeri gibi bu hikâyenin de tercüme olabileceğini düşünmüştür. Sonrasında ise, “müstesna bir yaratılış karşısında” olduğunu kabul etmiştir. Hikâyenin *Hizmet* gazetesinde yayımlanmasından sonra aralarında başlayan mektuplaşma, yıllarca sürecek bir dostluğun başlangıcını oluşturmuştur (Tarım 2000: 38-39).

Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmet Rauf'un edebiyat âlemindeki yükselişini ve yazara yönelik takdirini *Eylül* yayımlandığında şu sözlerle ifade eder:

“Mehmet Rauf bir iki romanıyla, birkaç küçük hikâyesiyle, tek tük mensur şiirleriyle Edebiyat-ı Cedide'nin en ziyade dikkati celbeden ve bunun için en ziyade hücumla maruz kalan uzvu idi. Onun hislerinde öyle derin ve ince şeyler vardı ki her eserin üst zarında dolaşan ve lafızdan, cümleden daha iç tabakalara inebilmekten aciz olan fikirler Mehmet Rauf'un biraz karışık ibarelerinde takılıp kalırlar ve bu yeni, yeni olduğu için garip lisanın altında ne olabileceğini merak etmezlerdi. Hâlbuki onun ta ilk tecrübelerinden başlayarak bütün yazdıklarının arasından “Eylül” muharririnin belirmeye başlayan sanatı görülüyordu. Bunu aramızda görmekten hali değildik, öyle ki “Eylül” çıkınca hiç taaccüp etmedik, sadece hayran olduk.” (Uşaklıgil 2014: 718)

“İlk eserim son üstadıma” ifadesiyle Halit Ziya Uşaklıgil'e ithaf edilen *Eylül*, *Servet-i Fünûn* dönemi romanını en iyi temsil eden eserler arasında yer alır. Yasak bir aşkı anlatan *Eylül*, eşi tarafından ihmal edilen bir kadının, eşinin akrabası olan bir genç ile yakınlaşmasını işler. *Eylül*, aşk maceralarını işleyen romanlardan ayrı bir yerde olduğu gibi olayların seyri ve entrika yönünden de farklılık gösterir. Yasak bir aşk işlendiği hâlde samimi bir üslup ve cinsellikten soyutlanmış bir anlatım tercih edilir. Romanda aşkın doğuşu, gelişim aşamaları, ruhlarda açtığı yaralar anlatılır; tüm bunların psikolojik etkileri gösterilmeye çalışılır. Eser içerisinde aksiyonun ve geniş bir şahıs kadrosunun bulunmaması, psikolojik tahlillerin istenilen genişlik ve derinlikte yapılmasını sağlar (Törenek 1999: 75).

¹ Mehmet Rauf, *Eylül*, Özgür Yayınları, İstanbul 2014. (Alıntılar, romanın bu baskısından aktarılmıştır.)

Mehmet Rauf'un romanlarının temelini; kadın-erkek ilişkilerinde görülen duygusal gelgitler, platonik aşklar, zor elde edilen mutluluklar ve evlilik kurumuna dair fikirler oluşturur. Bunun nedeni, Rauf'un kişiliğinde ve hayatında gizlidir. Bütün eserlerinde sözün dönüp dolaşır aşka gelmesi, aşkın her çeşidini ve hâlini işleminin nedeni gerçek bir aşk yazarı olmasıdır. Yazarın ruhunda ve hayalinde yaşattığı ideal sevginin hayal yoluyla tatmin edildiği bu romanlarda, aşkın ön planda yer alması şaşırtıcı değildir. Bu nedenle, Mehmet Rauf'un romanlarındaki kahramanları, kendi hayatının yansımaları olarak görmek mümkündür (Serrican Kabalcı 2018a: 17-18).

Mehmet Rauf'un hayatında aşk, bir mabedin ateşi gibi bir kadın için yanmaktan ibarettir. Ancak bu ateşin ilahesi sık sık değişir. Rauf, sevmek için yaratılmış bir insandır ve kendi tabiriyle her güzel şey kalbinde bir yara açarak geçer. Güzelliğin bütün tecellilerine açık olan Rauf, hissiyatın elinde sürüklenip gitmekten ve ihtirasla gözünü karartmaktan kurtulamaz (Yalçın 1935: 149). Buna rağmen, bir aşk romanı olan *Eylül*, Mehmet Rauf'un ahlak dersi verdiği bir eser olarak okuyucu karşısına çıkar. Karşılıklı sevgi ve saygıya dayanan bir aşk seviyesinde kalmış olsa da; Suat, kurduğu evlilik dışı ilişkinin bedelini acı ve ızdırap çekerek öder. Güzel ve iyilik dolu bir kadın olan Suat'ın çektiği sıkıntılar, aile kurumuna yönelik saygının yazar tarafından telkin edilmesini sağlar (Özbalcı 2015: 180).

Bu sonun nedeni, biraz da o dönem içerisinde hâkim olan "yüce kadın" idealinin dışı vurumudur. Yüce kadın, âşık olunup uğruna her şey feda edilecek kadındır, aynı zamanda cinsiyetten uzaktır. Cinsiyetten sıyrılmış bir kadın, iki şekilde anlatılır. İlkinde, kadın çirkin gösterilerek cinsel çekicilik günahından korunur. İkinci anlatımda ise, kadın güzel ve çekici olmalı ama yanına erişilmemelidir. Çünkü genel algıya göre, cinsiyet kirliliği ve çirkin bir şeydir. Cinsel yanı yadsınan, aşağılanan bir aşk ilişkisinin çerçevesini oluşturduğu *Eylül*, Suat ve Necip'in evde çıkan bir yangında alevler içinde kalmasıyla son bularak günahsız bir sona ulaşır (Belge 2014: 346).

Eserin adı olan "eylül" sözcüğü, çağrışım gücü yüksek ve sembol anlamı olan bir sözcüktür. Bir mevsimin bitimini, diğerinin başlangıcını haber verir. Bu ayda hava gibi insanların duyguları da olumsuz manada değişime uğramaktadır. Özellikle hayallerden sıyrılmamanın, hakikatle yüzleşmenin ve doğum-ölüm döngüsünün de göstergesi olan bir zaman dilimidir (Zariç 2017: 539). Roman, tıpkı tabiatın değişime uğradığı eylül ayı gibi, insanların tabiatlarının da farklılaşmasına ve bu değişimin mevsimlerle takip edilebildiğine işaret eder. Her şeyin sararıp solduğu bu ay, romanın başlığı olarak seçilse de; eser içerisinde mevsim değişimlerini gösteren diğer aylara da yer verilir. Romanda kullanılan bu döngü, Northrop Frye tarafından oluşturulan ve mevsim döngüsünün esas alındığı metin tertibi şemasına uymaktadır. Frye'in mit sistematğinde komedi, romans, trajedi ve hiciv türleri yılın mevsimleri ile eşleştirilir. Komedi ilkbaharı, romans yazı, tragedya sonbaharı, ironi ve hiciv kışı temsil eder. *Eylül*'ün de ilkbaharın şen havası içinde başladığını, Suat ve Necip'in aşklarının yaz aylarının romantik atmosferinde yaşandığını, sonbaharın tragedyası içinde her ikisinin de aşk acısı çektiğini ve kışın karanlığı içinde çıkan bir yangında birleştiklerini söylemek mümkündür.

2. NORTHROP FRYE'İN MİT SİSTEMATIĞI

Bilinç ve bilinç dışı arasındaki ilişki üzerinde çalışan psikoloji bilimi, insan ruhunu konu alması bakımından edebiyat ile ortak bir çalışma alanına sahiptir. Edebî eserlerdeki psikolojik unsurların saptanması psikanalizin kurucusu olan Sigmund Freud ile başlar. Sonrasında Freud'un ekolünden ayrılarak "Analitik Psikoloji" kuramını oluşturan Carl Gustav Jung ile devam eder. Bu teorilerde, insan psikolojisi ve edebiyat birlikte ele alınmış; edebî eserin oluşum aşamasından ortaya çıkış sürecine kadar olan aşamalar psikoloji ile ilişkilendirilmiştir.

Psikolojinin verilerinin edebiyat alanında kullanılması ile birlikte insan ruhunun derinlikleri, geçmişin şimdiki zamana yansımaları ve sanatçının yaratma sürecindeki eğilimleri araştırılmaya başlanmıştır. Edebiyatın yararlandığı bir disiplin olan psikoloji, yazarın çocukluğundan eseri yazma sürecine kadar olan dönem hakkında ipuçları verir ve eserin bünyesine sinmiş olan düşünceleri açığa çıkartır. Eseri oluşturan bu yaratıcı süreç, bilinç dışında uyuyan

sembollerinin canlandırılması ve bu sembollerin özenli bir şekilde düzenlenip şekillendirilmesi sürecidir (Emre 2006: 317-324).

İnsanoğlunun atalarından miras kalan psikolojik izleri arketip olarak adlandıran Carl Gustav Jung, arketiplerin benzer düşüncelere, imgelere ve duygulara yol açtığını belirtir. Platon'un ideaları gibi arketipler de, "ilk örnek/ilk model" olarak adlandırılır ve insanlığın en eski mirasını oluşturur. İnsanların ortak bilinç dışında yatan ve insanoğluna derinlerden seslenen psişik davranış formlarının eserlerde de takip edilebileceğini savunan arketipsel eleştiri, 20. yüzyılda ortaya çıkan eleştiri yöntemlerindedir. Arketipsel eleştiri yönteminin doğmasında etkili olan kişiler, farklı bakış açılarıyla ortak bilinç dışının dışı vurumlarının hangi yollarla aktarıldığını araştırmışlardır. *Altın Dal* adlı eseriyle ilkel ayınlar hakkında temel bilgiler veren James G. Frazer, mitos ve imgelerin kökenini araştıran Mircea Eliade, sembol dilinin özelliklerini anlatan Erich Fromm, arketiplerin masallara yansıma şekillerini inceleyen Vladimir J. Propp, "aşama arketipi" olarak adlandırdığı kuramıyla kahramanın yolculuğuna eşlik eden arketipleri tek ana mitos altında toplayan Joseph Campbell arketipsel eleştiri alanında eser veren yazarların başında gelmektedir. Edebiyat türlerini arketipsel düzlemde inceleyen ve eserlere mitlerin nasıl yansıdığını araştıran önemli isimlerden biri de Northrop Frye'dir. Frye, *Eleştirinin Anatomisi* adlı eserinde mitleri, devinim hâlindeki dört mevsim ile ifade eder. Her bir mevsimi de bir edebî türle ilişkilendirir (Serrican Kabalcı 2018b: 75).

Zengin bir çağrışım alanına sahip olan arketipler, evrensel sembol hazinesini kullanarak sınırsız bir ifade gücüne kavuşur. Arketipik analiz sayesinde, eserde tekrar eden öğeler ve insan taklidi eylemler ortaya çıkarılır. Bu nedenle arketiplerin incelenmesi, bir bütünün parçası olan edebî sembollerin de incelenmesi anlamına gelmektedir. Bir bütünün parçası olan edebî eserleri, tür bazında inceleyen kişi Northrop Frye'dir. Frye; komedi, romans, trajedi ve hiciv türlerini yılın mevsimleri ile eşleştirir. Komedi ilkbaharı, romans yazı, tragedya sonbaharı, ironi ve hiciv kışı temsil eder. Bu dört mitos, temel bir mitin dört ayrı boyutunu içerir. Döngü içerisinde yer alan mevsimler; doğum, zafer, tecrit ve kahramanın yenilgisi şeklindeki aşamaları karşılar.

Frye tarafından oluşturulan bu sistematikte, yılın mevsimleri mitosla karşılandıktan sonra her birinin özellikleri, karakterleri ve imge çeşitleri açıklanır. Onun düşüncesine göre başta mitos vardır. Tarihi gelişme sonucunda hicve yönelme yaşansa da, sonunda yine mitosa dönüş olacaktır. Bu durum, edebiyatta çevrimsel bir devininin olduğunu göstermektedir. (Moran 2002: 224-225)

2.1. İlkbahar Mitosu: Komediya

Komedyanın hareket düzeninde kahramanlar, oyun boyunca engellere karşı koyarlar; oyunun sonunda ise olay örgüsündeki bir şaşkınlığa sayesinde arzularına ulaşırlar. Kahramanın önüne çıkan engeller, yaşadığı olaylar ve bunların üstesinden gelme durumu komik çözülmeyi gerçekleştirir. Eylemdeki çözüme zamanı, komik keşiftir; oyunun sonu ise, eğlence ve şenliği temsil etmektedir. Kahramanın aşması gereken engellerin kaynağı babadır. Bu nedenle komediya, oğul ve babanın arzusu arasındaki çekişmeleri içerir. İsteklere karşı çıkan babadır; eğer o değilse, onu temsil eden daha yaşlı ve daha varlıklı bir rakiptir. Bu kişilerin babanın vekili oldukları, kahramanı kışkırtan öfkelerinden anlaşılır. Komedyanın amacı, olabildiğince çok sayıda insanı kendine çekmek olduğu için engel olarak görülen günah keçisi konumundaki karakterler çoğunlukla uzlaştırılır, dönüştürülür ve sonra da reddedilir. Böylece komediya mutlu bir sona doğru gider, olması gerekenler ahlaki olmasa da toplumun onayını alır (Frye 2015: 194-200).

2.2. Yaz Mitosu: Romans

Her devirde etkin olan toplumsal ya da entelektüel sınıf, ideallerini bir tür romans biçiminde yansıtmaya eğilimi taşır. Bu nedenle, edebî biçimler içinde doyuma ulaştıran ve düşe en yakın olan tür romanstır. Her türlü ideal, erdemli erkekler ve güzel kadınlar tarafından temsil edilir. Bu sınıfın genel üstünlüğüne yönelik tehditler ise, kötü kahramanlardan gelir. Zamanda ve mekânda hayalî bir altın çağ arayışı, umutları ve arzuları kovalayan bir geçmiş özlemi, romansın büyümeyen bir çocuk olma niteliği taşıdığını gösterir (Frye 2015: 220).

Romansın temelini macera oluşturduğundan birbirini izleyen parçalar ve kurmaca ön plandadır. Romans içinde ana karakter türlü maceralara atılır, yıllara meydan okur ve başladığı

macera başarıya ulaştığı anda hikâye sona erer. Romans mite yaklaştıkça, başarıyı elde eden kahraman ilahî özellikler kazanır; karşısındaki düşman ise, şeytani mitik özellikler kazanır. Kahraman ve düşman arasındaki bu çatışmada; düşman “karanlık, düzensizlik, verimsizlik, can çekişen yaşam ve yaşlılıkla”; kahraman “ilkbahar, gün doğumu, düzen, bereketlilik, dinçlik ve gençlikle” özdeşleştirilir (Frye 2015: 220-222).

2.3. Sonbahar Mitosu: Tragedya

Kaynağını Yunan kültürünün oluşturduğu tragedya, insan karakterinin doğal yapısını edebiyata eklemiştir. Dört tür içerisinde; komedyada mutlu sona ulaşmak için eylemleri saptırılmış, romansta hayalî, hicivde karikatür olmaya yatkın, tragedya ise bir düştan azat edilerek sınırlandırılmış durumda olan karakterler yer alır. Tragedyadaki tipik trajik kahraman, ilahî olanla tamamen insani olan arasında yer alır. Düşmanlığı kışkırtan ya da bir tür düşmanlık durumunu miras alan kahramanın yer aldığı tragedya, dengeye dayalı bu hareketin tamamlanması ile çözüme ulaşır (Frye 2015: 241-244).

2.4. Kış Mitosu: İroni ve Hiciv

Kavgacı bir ironi olan hiciv; hazırcevaplık, mizah duygusu ve saldırganlık içerir. Mizahsız saldırı ya da saf itham, hicvin sınırlarını oluşturur. İçeriğinde ise, ulusal düşmanlıklar, züppelik, ön yargı ve çabuk sönen kişisel kırgınlıklar vardır. Hiciv, parçalayıcı bir etkiyle klişeleri, fosilleşmiş inançları, batıl korkuları, çılgın teorileri, dogmatizmleri, baskıcı modaları ve toplumun özgür hareket etmesine engel olan her şeyi hedef alır. İnsani boyutları göz önüne sermesi, toplumsal ve psikolojik açıklamalar yapması, tecrübeye dayalı ve gerçekçi bakış açısını benimsemesi, insanın sefaletini anlamlandırması bakımından diğer türlerden ayrılır. Bu özellikleriyle diğer evreler arasında en samimi, açık sözlü ve gerçekçi olan evredir (Frye 2015: 260-278).

Komedi miti, şafak ve doğum evresini karşıladığı için yeniden doğuşun ve yaratılışın temsilcisidir. Bu da ona, yenilenme özelliği kazandırır. Romans, evliliği ve başarıyı temsil ettiği için cennete girişin mitidir. Trajedi, düşüşün ve kurban olmanın temsili olduğu için kahramanın yalnızlığını içerir. Taşlama ise, kaosun ve her şeyin dağılmasının simgesidir. Bu nedenle, kahramanın yeniliği ile sonuçlanan döngünün son halkasını oluşturur (Korucu 2006: 67).

Frye’a göre, ne zaman ortaya çıkmış olursa olsun her yazın metni mutlaka komik, romantik, trajik ve ironik anlatılardan bir ya da birkaçından oluşur. Edebî türlerin hepsinde bu anlatı biçimleri kullanıldığı için de, “yeni” anlatı diye bir şey olamayacağını savunur. Çünkü anlatılar tarihsel değil, mevsimseldir. Eser içerisinde ya da eserler arasında görülen anlatı türlerinin değişimi, toplumsal süreçlerle değil de mevsimlerin devinimleriyle kıyaslanmalıdır (Parla 2012: 44). Bu sistematiğe göre, “komedi/ilkbahar”ın aydınlığı ile başlayan, “romans/yaz”ın neşesi ile doruk noktasına ulaşan, “trajedi/sonbahar” ile sararıp solmaya başlayan evreler; “taşlama/kış”ın gelmesi ile dağılarak yerini ölüme terk etmektedir.

3. EYLÜL’DE MİT SİSTEMATİĞİ

Yasak bir aşkı işleyen *Eylül* romanı; Suat, Süreyya ve Necip arasında yaşanan üçüzlü bir aşkın psikolojik çözümlenmelerle ilerleyen anlatımından oluşur. Suat ve Süreyya’nın evliliğinde, Süreyya’nın yaz aylarını geçirmek için Boğaziçi’nde bir yalıya taşınmak istemesi, o zamana kadar tekdüze geçen yaşamlarında bir dönüm noktası olur. Eşinin isteklerini ve mutluluğunu her şeyden üstün gören Suat, babasından aldığı para ile Süreyya’nın bu isteğini gerçekleştirir. Ailenin yanından yalıya taşınması, Süreyya’nın halasının oğlu Necip’in ziyaretlerini sıklaştırması, Süreyya’nın balık ve sandal tutkusuyla eşini ihmal etmesi sonucunda Necip ve Suat’ın birlikte geçirdikleri zaman çoğalır. Evliliğe karşı olan Necip, Suat ile birlikte geçirdiği zamanlarda onun gibi bir eşe sahip olmayı düşler. Suat, Necip’in hürmet ve sessizlik içinde büyüyen aşkını; mümtaz ve derin bir aşkla sevilme arzusu nedeniyle kabul eder. Söze dökülmeden aralarında kurulan sevgi bağı, yalıdan ayrılıp tekrar aile yanına taşınmaları ile zor bir sürece girer. Pişmanlık ve suçluluk duygularıyla dolu olan bu aşk, konakta çıkan yangında Suat ve Necip’in alevler içinde kalmasıyla son bulur (Serrican Kabalcı 2018b: 346). Romanın sonunda yer alan:

“(…) fakat sonra Süreyya, Necip’in vahşetle haykırarak içeri atıldığını gördü, “Necip!” diye koşmak istedi, fakat dehşetli bir çatırtı ile tavanın yıkılıp oda kapısının ateş içinde kaybolduğunu görerek deli gibi geri döndü.” (s. 288) ifadesi, alevler içinde kalan Suat ve Necip’in öldüğünü okuyucuya sezdirir.

Eylül’de, sayılarla ayrılmış yirmi iki bölüm vardır. Eserin adı, yaz mevsiminin kışa döndüğü ve tabiatta değişimin yaşandığı bir aydır. Aynı zamanda insanlar üzerinde de duygusal olarak etkili olan bu dönem, hüznü dolu bir mevsimin başlangıcını haber vermektedir. Ancak romanda işlenen zaman dilimi, nisan ayında başlamış ve kışın başlangıcıyla son bulmuştur.

Eserin başlangıcını oluşturan ilk iki bölüm, Frye’in mit sistematiğinde “komedy/ilkbahar” dönemine denk gelir. İlk cümleden mevsimin ilkbahar olduğu anlaşılır: “Bu nisan gününün saat on birde başlayan yağmuru yarım saat sonra dinmiş, nem-nâk bir hadaretin fevkinde şimdi zerrin incileriyle lacivert bir sema titriyordu; topraktan, ağaçlardan intişar eden ratip nefehatta müessir bir nüfuz vardı.” (s. 11) Frye sistematiğinde ilkbahar mitos, komedyadır. Komedyanın aksiyonunda kahramanın önüne çıkan engeller, babadan ya da babanın yerini alan başka bir kişiden kaynaklanmaktadır. Bu iki kişinin yani oğul ve babanın arzusu arasındaki çekişme, bunun sonucunda kahramanın karşılaştığı engellerin üstesinden gelmesi komik çözümlü gerçekleştirilmektedir. Yazar, bu çekişmeyi işlerken gençlerin yanındadır. Bu nedenle her toplumda, toplumun yaşça büyük üyeleri komedyada yıkıcı bir şeyler bulur (Frye 2015: 196).

Komedyada yer alan engellerin başında yer alan oğul ve baba arasındaki arzu çatışması, Süreyya ile babası arasında da vardır. Süreyya’nın kızgınlığının ve üzüntüsünün nedeni, babasının kendisine yönelik tutumudur:

“Süreyya’nın bu gece canı pek sıkılıyordu. “Adam bırak!” dedi. Pederine dargınlığını bütün köye teşmil ediyordu; sayfiyeye çıkacakları zaman o kadar ısrar etmiş, fakat bu sefer de sahil bir yere gitmeye babasını razı edememişti. (...) O bütün kışın Boğaziçi’ni kurarken yine koşup geldikleri şu çöplük, çocukluğundan beri yaşaya yaşaya usandığı bu kenar-ı vahdet onu artık çıkıp gezmekten men edecek kadar bıktırmıştı; pederine karşı bir şey yapamamasının intikamını almak isteyerek hırsını başkalarından çıkarıyor, buradaki hayatın aleyhinde bulunmak için her şey kendisine bir vesile oluyordu.” (s. 11-12)

Süreyya’nın hayalini kurduğu, evin kasvetli havasından kurtulup gitmek için can attığı yer Boğaziçi’dir. Ancak babasına bu isteğini kabul ettiremez ve bir cehennem olarak gördüğü İstanbul’daki eve hapsolür. Süreyya için Boğaziçi’ne taşınma isteğinin diğer nedeni de, kendi başlarına kalacakları için eşile birlikte daha mutlu olacağına yönelik inancıdır. Bunun için babasının fikrini değiştirmesini bekler, ancak bu durum hiçbir zaman gerçekleşmez. Bu durum, komedyanın dönüştürme eğilimine paralel bir bekleyiştir. Komedyada mutluluğa engel olan kişilerin uzlaştırılması, dönüştürülmesi ya da basitçe reddedilmesi gerekir. Çünkü engellere karşı koyan kahramanın arzusuna ulaşma çabaları hareket düzeninin temelini oluşturur. Bu çabanın ödülü ise, eğlence ya da şenlikle biten bir çözümlüdür. Süreyya, babasıyla uzlaşamadığı için ondan ayrılıp kendisinin gitmesi gerekir. Ancak buna engel olan maddi durumunun yetersizliğidir: “Fakat işte babam razı olmuyor, babam razı değil... Çünkü, çünkü istemiyor, sevmiyor, hepsi işte ondan. Eğer o istese biz mesut olacağız... Bak, saadetimize ne kadar ehemmiyetsiz bir mâni var... Sonra elini kaldırıp gayr-ı merî bir düşmanı tehdit eder gibi “Ah para!” diye söylendi.” (s. 14)

Süreyya’nın çaresizliğini gören ve kocasını mutlu etmek için her türlü fedakârlığı göze alan Suat, babasından para ister. Onun bu kararı almasındaki en büyük etken, Boğaziçi’ne gidemeyen Süreyya ile eğlenen ev halkıdır. Ev halkından habersizce tüm işleri tamamlayıp buradan gidecekleri günü bekleyen Süreyya, bu duruma bir çocuk gibi sevinmektedir:

“Aman burada bir dakika durmayalım, şu menhus yerden kurtulalım... Ah ne zevk, Necip, ne zevk!.. Hepsine birden ‘Biz yarın gidiyoruz artık, bugün yalı tutuldu.’ demek ne zevk!.. Billahi Fatin’in lokması boğazında kalır. Gözlerinin ne hırs ile açıldığını buradan görüyorum! Ah bir kere o gün gelse, o gün, o saat gelse bir kere...” (s. 34)

Boğaziçi'ndeki yalıya yerleşme, komedyanın karşılık geldiği ilkbahar mevsiminde gerçekleşir. Yenilenmenin ve yeniden doğuşun yaşandığı bu evrede, komedyanın mutlu bir sona doğru hareket etme eğilimi görülür. Komedyanın genel düzeninde yer alan kahramanın uzaklaşması ve her şeyi ardında bırakarak kaçması, bu taşınma sayesinde gerçekleşir. Süreyya, arzularına boyun eğerek tüm ailesinden özellikle de babasının neden olduğu mutsuzluğundan kaçmıştır. Yalının tutulmasının ardından söylediği: “Aman kaçalım, yarından tezi yok kaçalım.” cümlesi, bu durumu örneklemektedir. Bu aşamayı, tecrübenin dünyasından çıkıp romansın ideal dünyasına geçiş izlemektedir.

Eserde üçüncü bölümden on ikinci bölüme kadar olan kısım, Frye'in mit sistematığında “romans/yaz” dönemine denk gelir. Süreyya, Boğaziçi'ndeki yalıya taşınmalarının ardından Necip ile karşılaşır. Aralarında geçen konuşmadan ilkbaharın sonu, yaz mevsiminin başlangıcı olan mayıs ayında oldukları anlaşılır. “Mayıs, Boğaziçi mevsimidir, azizim, Boğaziçi! Sade mayıs değil, bütün sene...” (s. 45) diyen Süreyya, romansın temel ögesi olan macerayı başlatacak ve olayların merkezinde yer alacak kişiyi yani Necip'i evlerine davet eder. Necip'in bu mutlu aile yuvasını ziyaret ettiği zamanlar şenlik havasında geçer. Süreyya'nın coşkun sevincinde ve Suat'ın mutluluğunda yeni evlenmiş karı koca harareti ve mutluluğu görülür:

“Birbirlerine karşı ilk günlerin şevk ve inşirahına benzer böyle bir irtibatları vardı; buraya geldiklerinden beri hayatları hep inşirah ile hep yeni iştiyaklarla geçiyordu. Süreyya'nın çocukça sevinmeleri, delilikleri oluyordu. (...) Süreyya'yı böyle yeniden müştak ve pür-neşe buldukça emeline nail olduğundan dolayı mesut oluyordu.” (s. 62)

Onların bu mutluluğunda Necip'in de emeği olduğu için, Suat ve Süreyya onun gelişini dört gözle bekler. Bu bekleyiş Suat açısından biraz da musiki ile ilgilidir. Suat ve Necip'in ortak zevki müziktir. Suat'ın piyano başına geçişi ve notaların büyüünde aynı zevki bulmaları Necip'e mutluluk vermektedir. Müziğin ruhlarında oluşturduğu samimiyetle sohbet eden Suat ve Necip, farkında olmadan birbirlerini sevmeye başlar. Aralarındaki söze dökülmemiş aşkta, “(...) gözlerin, dudakların söylemekten, anlatmaktan o kadar titredikleri kalpten taşıp gelen şeyleri takrir için musiki kendilerine yardım ediyor, sanki ruhları için bir vesile-i telakî oluyordu.” (s. 151)

Necip bu hislerinin etkisiyle Suat'ı her zaman yanında hissetmek için onun eldiveninin bir tekini alır. Ancak hastalanıp kendini bilmez hâlde yatağa düştüğünde, bu eldiveni Suat görür ve gizli aşk ortaya çıkar. Suat, Necip'in kendisini uzaktan sevmesinden; Necip ise, Suat'ın sessiz kalışından memnun olur. Gönüldeki duyguların dile dökülmediği bu ilişki biçimi, ikisini de mutlu eder:

“Bu, ümidin, tasavvurun fevkinde bir saadet veriyordu. Necip, Suat'ın melek safiyetine benzettiği sükûn ve ismetine meftun oluyor; Suat, Necip'in hürmet ve kitmanına müteşekkir kalıyordu. Necip, onun sükûn ve sükûtunda öyle bir mana-yı esrar, öyle bir zulmet-i mana görüyordu ki, bu kendindeki sır ve zulmet ihtiyacını, meçhuliyetler içinde feda-yı can edilecek fırtınalı hanımlar ihtiyacını memnun ediyor, onu ölümlere kadar minnettar ve mesut ediyordu.” (s. 150)

Suat ve Necip arasında büyüyen bu aşk, umutları ve arzuları çoğaltan yaz mevsiminde başlar. Mutlu günlerin yaşandığı romansın büyüülü atmosferini, acı dolu günler takip eder. Eserde on ikinci bölümden on altıncı bölüme kadar olan kısım Frye'in mit sistematığında “tragedya/sonbahar” dönemine denk gelir. Gün batımının karanlığa gömüldüğü ve düşüşün yaşandığı bu evrede trajedi vardır. Romanın bu bölümünün mevsim olarak sonbahara denk geldiği şu satırlardan anlaşılır: “İlk haftadan sonra gezmeler tekrar başlamıştı. Artık sonbaharın hazin tehacümü arasında ilk ayların feyz-i cûş-a-cûşu ile şimdiki akameti mukayese ederek geziyorlardı. Süreyya bu sene kışın burada kalmak arzusunu gösteriyor, hep bunu tasvip ediyorlardı.” (s. 151)

Zamanı bildiren yukarıdaki alıntidan, Suat ve Süreyya'nın Boğaziçi'nde kalmaya devam etmeyi istedikleri anlaşılır. Necip de bu taşınmanın gerçekleşmesini istemez. Çünkü Suat'ın İstanbul'a gidişi, onların rahatça görüşmesine engel olacaktır. Suat'tan ayrı kalmamak için çözüm yolu arayan Necip, hislerine mağlup olarak duygularını Suat'a açar. Duydukları karşısında

gözyaşlarına engel olamayan Suat, oradan uzaklaşır. O uzaklaşırken, “Yağmur dışarıda kâh bir sağanakla seri ve mütehevvir, kâh bir sükûnla rakid ve yorgun yağıyordu.” (s. 166) şeklinde geçen ifade, mevsimin sonbahar olduğunu tekrar sezdirir. Suat’ın kaçışını bir ümit ışığı olarak gören Necip, daha fazla orada durmadan, yağmurun ıslattığı yollardan kaldığı otele doğru gider.

Trajedide hâkim duygu olan hüznün ve kişilerin çektiği acı, Necip’in Suat’tan beklediği cevabı alamamasıyla doruk noktasına ulaşır. Suat’ın hislerinin ne olduğunu bilmeyen Necip, onu ezen şüpheler altında günlerini ümitsizlikle geçirir. Yaşadığı gelgitlerde, sevdiği kadının kocası olan Süreyya’yı kıskanır:

“Kendisi Suat’ın hayatında hiçbir şey, bir eğlence iken, Süreyya, lâkin Süreyya onun sahibi, amiri, ruhu idi; onların hayatları birbirinin idi; o, onu bakir ve masum almış, senelerce onunla yaşamıştı. Hatta Suat kendisini sevseydi bile onun gibi olmasına her şey mani idi. (...) O hâlde, sevilse bile, bu yalnız bir cerihadan başka bir şey değildi. Hâlbuki hiçbir zaman Suat kendini her şeyi bırakacak kadar sevmezdi. Hatta bir parça bile seviyor muydu? Kendine temin edebilir miydi ki Suat tarafından sevilirdi? Bu mülahazaların altında zebun, mustarip, hâlâ o ihanet yarasıyla mecruh, tekrar onları görmemek için oradan kalktı.” (s. 177-178)

Necip sadece kendisinin acı çektiğini düşünse de, Suat da aynı hisleri paylaşmakta ve içten içe Necip’i sevmektedir. Suat, bu sevginin masum olduğuna inansa da, yasak olana meyiletmesi nedeniyle kendinden utanır. O ana dek sorgulamadan yaşadığı, hiçbir müdahalesinin olmadığı hayata karşı büyük bir nefret duyar. Her zaman olumlu baktığı hayatının ne derece anlamsız olduğunu ve kendini mutlu bir kadın olarak görmekte ne kadar yanıldığını anlar. Suat’ın tüm benliği, tıpkı hüküm süren eylül ayı gibi hüznün doludur:

“O zaman Suat’ın da hayatının şu devresi kendi ömrünün, kendi kadınlık hayatının eylülü gibi geldi. Eylül... Birkaç gün hava ne kadar güzel olsa bu kadarcık fâni bir güzelliğe bile minnettar olmak lazım gelen bir ay. İçine birkaç günlük kış hücumundan acı düştüğü için, o güzel havaların, devamlı yazın artık nasıl geçmiş, sade bir mazi olmuş olduğunu hissettiren bir esef ve hasret ayı... Onun hayatı da öyle değil miydi? Son günlerin letafeti ile beraber, şimdi yine imkânsızlığa, yine hüznün ve kasvete düşmemiş miydi? Tıpkı şimdi düşündüğü gibi, nasıl yaz elindeki saadetten bîhaber geçip ilk kış hücumuyla teessüf ederse, o da demin anlamamış, tahassür etmemiş miydi? Tekrar hayatına başlamak arzusu, bugün tekrar yaz olmak emeli gibi değil miydi? Bir senedir onu harap eden endişelerin, melallerin ne olduğunu artık iyice görüyor, “İşte benim eylülüm!” diyordu.” (s. 182-183)

“Ne renk, ne rayiha... İşte yapraklar ölüyor... Rüzgâr insafsız, yağmur muannit, her şey çürüyor, oh, her şey çürüyor... O zaman eylül kendine tabiatla ilk fütür ayı, fâniliği ilk his ayı, ilk mücadele-i elime ve gayr-ı müsmire arzusu gibi, tahassürüyle hayatın ne olduğunu anlayıp bîhaber geçen güzel mazinin tahassürüyle ilk boyun bükülen ay gibi göründü.” (s. 184)

Bir umut ışığı görmeden, vicdan azabıyla geçen günlerin ardından Necip, ikisi arasındaki ilişkinin ruhların evliliği olduğunu ve masum bir şekilde sürdürülebileceğine inanmaya çalışır. Bu masumane savunmaya rağmen içinde buldukları durum, aşklarının saflığına gölge düşürür:

“Nasıl süslenirse süslensin bu yapılan şeyin yine hainane gizlenmek istenildiğini, yine hainane titremeklere, sonra birbirinden utanıp ezilmelere, kızarmaklara, sararmaklara, helecanelara sebep olduğunu görerek bunda cinayetten başka bir de meskenet, hem de pek lüzumsuz, pek çirkin bir meskenet buluyordu.” (s. 210-211)

Romanda bu bölümlerin denk geldiği tragedya, ezici karamsar bir ruh durumunu içerdiğinden ne dramaya ne de onun felaketle sonlanan eylemlerine bağlıdır. Trajik yapı birliğinin

bir parçasını kahramanın eylemleri oluşturur. Kahramanın karşıt ya da denkleştirici bir hareket içinde yer alan tüm eylemleri, tragedyayı çözüme ulaştırır. Böylece tragedyanın evreleri “kahramansı”dan “ironik”e doğru ilerler (Frye 2015: 243-244).

Eserde on altıncı bölümden son bölüme kadar olan kısım Frye’in mit sistematüğinde “taşlama/kış” dönemine denk gelir. “Taşlama/kış” döneminde karanlık, dağılma ve ölüm hüküm sürer. Boğaziçi’ndeki mutlu günlerin sona erdiğinin ve kışın geldiğinin habercisi, Süreyya’nın şu cümlesidir: “Öyle ya, artık iyice kış geldi...” Süreyya’nın bu sözü, Suat’ın gerçeklerle yüzleşmesini sağlar. Suat, İstanbul’daki evin ve eşinin ailesinin, hayatını çekilmez hâle getireceğinden korktuğu için kışın da Boğaziçi’nde kalmak ister. Bu isteğini kocasına söylediğinde; Süreyya kışın geri döneceklerini ve bu kararından asla vazgeçmeyeceğini, Suat’ı üzmeğe pahasına kırıcı bir şekilde söyler. Israr etse de, Süreyya’yı bu kararından geri döndüremeyen Suat için: “Koca denilen birinin haklı haksız keyfine esir olmaktan başka bir şey olmayan, mesut denilenleri ise onun her türlü hevesatına bilâşart münkad ve ram olmaktan ibaret olan bu izdivaç ona menfur (...)” (s. 217) gelmeye başlar.

Aralarında geçen bu tartışma sonucunda Suat, Süreyya’yı bir düşman olarak görmeye başlar. Kendi hayatı üzerine düşündükçe, bu zamana kadar Süreyya ile nasıl yaşadığına şaşırır. Suat için İstanbul’a dönmekle her şey bitecek, yaşadığı mutlu zamanlar geçmişte kalacaktır. Necip’in yanında kalamayışına ve onu seçemeyişine üzülen Suat, Süreyya’nın arzusuna boyun eğip İstanbul’a dönmek zorunda kalır. Eve döndüklerinde öncesinde hoşgörülle yaklaştığı her şey onu rahatsız eder. Sadece Necip’in ziyaretlerine sevinse de, çevresindekilerin bir şeyden şüpheleneceklerini düşündüğünden onunla da rahatça konuşamaz. Tıpkı sonbaharda yaşadığı çöküşte olduğu gibi, kış mevsiminin de her şeyi çürüttüğünü ve harap ettiğini düşünür. Bu durum: “Suat ölüyordu, her şey onu öldürüyordu.” cümlesiyle dile getirilir. Necip’in duyguları da tıpkı Suat’inkiler gibidir: “Evet artık ölmek istiyordu, mademki her şey bitmişti, mademki her şey bu derece bitmişti, artık ölecekti. Hem de ne bitiş, hem de ne bitiş yarabbim?” (s. 254)

İkisinin çektiği ızdırap dayanılmaz bir hâl aldığıında, aşklarını ilk ve son kez konuşmaya karar verirler. Bu konuşmada Suat’ın aşkını sessizce ima edişii bile Necip’i sevindirir. Necip, hayatını Suat için feda edecek kadar mutludur. Bu hislerini şu şekilde ifade eder: ““Hiç olmazsa beraber ölmek de mi yoktu, hiç olmazsa onun için ölmek de mi yoktu?” diyordu. Ölmese ve çekse bile böyle birkaç saniye-yi aşk bütün bir hayata bin kere, yüz bin kere müreccah değil miydi?” (s. 286)

Suat’ın yanından ayrılarak odasına giden Necip, zihnindeki düşünceler ve kalbindeki coşkun duygularla boğuşurken dışarıdan gelen seslerle kendine gelir. Odasından dışarı çıktığında evde yangın çıktığını görür. Kargaşa arasında Suat’ın olmadığı anlaşılınca, Süreyya ve Necip ateşe doğru koşar. Ancak Süreyya içeriye girmeye cesaret edemez, Necip ise haykırarak içeri atılır. Alevler Suat ile Necip’i birleştirir.

4. SONUÇ

“Eylül” sözcüğü, mevsime dair bir isimlendirme olması ve çağrışım alanının insan tabiatını da içerecek şekilde genişletilmeye uygun olması bakımından dikkat çekicidir. Eserde de, özellikle Suat’ın duyguları üzerinden eylülün hüznü ve kasvetli havası ile insanların duyguları arasında ilgi kurulmuştur. Northrop Frye tarafından oluşturulan ve mevsim döngüsünün esas alındığı mit sistematüğü, Mehmet Rauf’un *Eylül* adlı romanına uygulanmış ve bu evrelerin eserde takip edilebildiği görülmüştür.

Frye’in sistematüğünde, yılın mevsimleri komedi, romans, trajedi ve hiciv türlerini karşılayacak şekilde sistemleştirilir. Bu dört mitos, temel bir mitin dört ayrı boyutunu içerirken, diğer yandan da bir araya gelerek bir bütünü oluşturur. Döngü içerisinde yer alan mevsimler; doğum, zafer, tecrit ve kahramanın yenilgisi şeklinde sıralanır. Bu dört evrede komediya, ilkbahardır ve kahramanın yeniden doğuşunu simgeler. Romans, yazla temsil edilir ve zafer/başarı

evresidir. Trajedi, sonbahar mevsimini karşılar; tecridi ve kahramanın düşüşünü simgeler. Taşlama, kıştır ve ölüm evresine denk gelir.

Romanda geçen zaman dilimi nisan ayında başlamıştır. Frye’in mit sistematüğinde “komedy/ilkbahar” dönemine dek gelen bu evrede; Süreyya’nın, babasının önüne çıkardığı engelleri aşarak Boğaziçi’nde bir yalı tutup Suat ile buraya taşınma süreci anlatılır. Mevsimle birlikte mekân değışikliğini de içeren bu taşınma, yenilenmenin ve mutlu bir sona doğru hareket etme eğilimini işaret eder. Boğaziçi’nde geçirilen ve ilkbaharın sonundan başlayıp yaz mevsimi kapsayan tüm mutlu zamanlar mit sistematüğinde “romans/yaz” dönemine denk gelir. Bu süreçte, Suat ve Süreyya’nın yakınında yer alan kişi Necip’tir. Suat ve Necip arasındaki yakınlaşma, yaz mevsiminin yani romansın büyüleyici atmosferi altında başlamış ve ortak zevkleri olan musiki ile doruğa ulaşmıştır. Yaz mevsiminin yerini sonbahara bıraktığı eylül ayı ile düşüşün yaşanmaya başladığı “tragedya/sonbahar” dönemine geçilir. Romanın bu bölümünde artık Boğaziçi’nden taşınma vakti geldiği için trajedide hâkim duygu olan hüznün ve acı, Suat ve Necip’i ele geçirir. Masumane bir şekilde devam eden aşklarında ikisi de kendisini suçlu hisseder. Tabiatta bulunan her şeyin sararıp solduğu zamanı temsil eden eylül ayı, Suat’ın hayatında da yaprak dökümüne neden olur. Boğaziçi’nden İstanbul’daki aile evine taşınma, kışın gelmesiyle gerçekleşir. Bu aşama, “taşlama/kış” dönemine denk gelir ve bu evrede her şeyin dağıldığı ve ölümün hüküm sürdüğü görülür. Rahatça görüşemeyen ve aşklarının ağırlığı altında ezilen Suat ve Necip, evde çıkan bir yangında alevlerin arasında kalır.

Eylül’de yer alan bölümlerde belirtilen zamanlar incelendiğinde, mevsim döngüsünün tamamlandığı ve mit sistematüğünün izlenebildiği ortaya çıkmaktadır. Buna göre eser, “komedi/ilkbahar”ın aydınlığı ile başlamış, “romans/yaz”ın neşesi ile doruk noktasına ulaşmış, “trajedi/sonbahar” ile düşüş başlamış, “taşlama/kış”ın gelmesi ile hayat yerini ölüme bırakmıştır. Bu durum, eserin sadece psikolojik tahlilleri içeren bir aşk romanı olmadığını aksine farklı okuma denemelerine açık olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Belge, M. (2014). *Edebiyat Üstüne Yazılar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Emre, İ. (2006). *Edebiyat ve Psikoloji*. İstanbul: Anı Yayınları.
- Frye, N. (2015). *Eleştirinin Anatomisi*, (Çev.) Hande Koçak, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Korucu, A. A. (2006). *Rider Haggard’ın Romanlarına Arketipsel Bir Yaklaşım: She, Ayesha: The Return of She, Wisdom’s Daughter ve She and Allan*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Moran, B. (2002). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özbalcı, M. (1997). *Mehmet Rauf’un Romanlarında Şahıslar Kadrosu*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Özbalcı, M. (2015). Mehmet Rauf ve Eylül Romanı Üzerine. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9, 171-201.
- Parla, J. (2012). *Don Kişot’tan Bugüne Roman*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Rauf, M. (2014). *Eylül*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Serrican Kabalcı, E. (2018a). Mehmet Rauf’un Romanlarında Kadın-Erkek İlişkileri ve Evlilik Kurumu. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(6), 15-34.
- Serrican Kabalcı, E. (2018b). *Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âtî Süreci Yazarlarının Romanlarının Arketipsel Eleştiri Yöntemiyle İncelenmesi*, Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Tarım, R. (2000). *Mehmet Rauf-Hayati ve Hikâyeleri Üzerine Bir Araştırma*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Törenek, M. (1999). *Hikaye ve Romanlarıyla Mehmet Rauf*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Uşaklıgil, H. Z. (2014). *Kırk Yıl*. İstanbul: Özgür Yayınları.

Yalçın, H. C. (1935). *Edebî Hatıralar*. İstanbul: Akşam Kitaphanesi.

Zariç, M. (2017). Akademik Eleştiri Bağlamında Mehmet Rauf'un Eylül Adlı Romanı. *Turkish Studies*, 12(5), 529-558.

EXTENDED SUMMARY

Purpose

Eylül is Mehmet Rauf's who was one of the foremost names of the Servet-i Fünûn period most known work. *Eylül* is a work in which psychological analyzes are made and the systematic of the text can be followed through the seasonal cycle. Northrop Frye who associates literary genres with myth indicates that the four basic types are myths. These four basic literary genres are comedy, romance, tragedy and satire. In his work titled *Anatomy of Criticism*; comedy represents the spring, romance the summer, tragedy the autumn, irony and satire the winter. The scheme of text layout which has been formed in terms of the systematic and based on the seasonal cycle by Frye, can also be applied to Mehmet Rauf's work titled *Eylül*. In this study, the myth systematic has been applied to the novel and it is aimed to determine that how this theory is traced in *Eylül*, to find out the contribution of theory to the novel, and the effect of seasonal circle on novel persons.

Methodology

In Northrop Frye's myth systematic, the comedy which is the spring mythos is a genre with a happy ending, where obstacles –especially the problems between father and son– are overcome by the hero, and thus funny solving takes place. The romance which is the summer mythos is the closest one to a dream where all kinds of ideals and virtues exist, and an imaginary golden age search takes place. The tragedy, which is the autumn mythos, reflects the natural structure of human character in literature and is the stage where sadness and pain dominate. The irony and satire that are winter mythos, target to defeat everything that prevents society from moving freely, and is the closest one to the truth when compared to other stages. Particularly, separation and death take place at this stage. These four stages are applied to *Eylül* novel for seeking the time expressions indicating the seasons, and special attention was paid to the changes in the lives of the characters.

Findings (Results)

Eylül has twenty-two chapters separated by numbers. The name of the work is a month in which summer passes to winter and several changes occur in nature. However, the period starts in April and ends with the beginning of winter in the novel. The first two episodes comprising the beginning of the work coincide with the "comedy/spring" period in Frye's myth system. It is realized starting from the first sentence of novel that the season is spring. It is required to reconcile, to transform or simply to reject the people who hinder happiness in the comedy mythos that is spring. Süreyya could not reconcile with his father and leaves for settling to a mansion in Boğaziçi. This move shows the tendency of the comedy of renewal and rebirth to move towards a happy-ending. The part from the third to the twelfth chapter in the work coincides with the "romance/summer" period and it is understood from the dialogues that it is in May that the end of spring and the beginning of the summer season. Necip starts the adventure, which is the main element of the romance when he visits Suat and Süreyya. The relation between Suat and Necip begins under the enchanting atmosphere of the summer, namely the romance, and reaches its peak with their common taste, music. All the happy times starting from the end of spring and covering the summer season in Boğaziçi, remark the romance. The "tragedy/autumn" phase is entered with the month of September, when summer is replaced by autumn. The chapters from the twelfth to the sixteenth one coincide with this phase. In this phase of downfall, time expressions stating that the season has turned to autumn exist. This is the period of tides, sadness and suffering in the relationship between Suat and Necip. The part from the sixteenth to the last chapter of the work corresponds to the "satire/winter" period. Moving from Boğaziçi to the family home in Istanbul takes place with the arrival of winter. The darkness, downfall and the death prevail in the "satire/winter" period. Suat and Necip who were unable to meet comfortably and crushed under the weight of their love, unite in a fire that broke out at home.

Conclusion and Discussion

Eylül follows the text layout scheme that has been created by Northrop Frye and is based on the cycle of seasons. It is possible to say that *Eylül* starts in the joyful atmosphere of the spring, is followed by Suat and Necip's love that was experienced in the romantic atmosphere of the summer months, was inverted to suffering love pain in the tragedy of the autumn, and Suat and Necip dies in a fire in the darkness of winter. This shows that the work is not only a romance novel that includes psychological analysis, but also is open to different reading attempts.